

«Паходняй сэрца палымнела»

«Паходняй сэрца палымнела» – пад такой назвай у Гродзенскай абласной навуковай бібліятэцы імя Я.Ф. Карскага адбылася вечарына памяці да 100-годдзя беларускага паэта, выдатнага журналіста, літаратуразнаўца, заходнебеларускага дзеяча Валянціна Таўлая. Вечарыну агульнымі высылкамі ладзілі абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі і аддзел краязнаўства Гродзенскай абласной навуковай бібліятэкі імя Я.Ф. Карскага. Мерапрыемства працягвала творчы праект «Яны ўзбагацілі культуру Гродзеншчыны», ініцыяваны Гродзенскай абласной навуковай бібліятэкай імя Я.Ф. Карскага.

Імя паэта-рэвалюцыянера В. Таўлая непадзельна звязана з той эпохай гераічнай, самаахвярнай барацьбы, якую вяла былая Заходняя Беларусь за сваё вызваленне. Пасля М. Танка гэта другі паэт баявых радоў заходнебеларускай літаратуры.

Пачатак жыццёвай дарогі В. Таўлая супаў з першай сусветнай вайной. Пачатак літаратурнай дзейнасці паэта – з яго ўдзелам у рэвалюцыйнай барацьбе. Нарадзіўся В. Таўлай у сям’і чыгуначніка. У 1924 г. бацьку як непалака звольнілі з працы. Вучобу будучы пісьменнік пачаў у польскай школе ў Лідзе, якую хутка пакінуў з-за нязгоды адмовіцца ад сваёй нацыянальнасці. У 1928 г. на старонках віленскай газеты «Сіла працы» з’явіўся першы верш Таўлая, тады чатырнаццацігадовага вучня Віленскай беларускай гімназіі. Прага абнаўлення свету, жыцця гучыць у гэтым вершы, які называўся «Жаданне».

Гром, загрымі! Вихор, завый!
Пад бляск маланак агнявы
хай задрыжаць прасторы неба:
скрануць Зямлю з падавалін тэба!
Хай затрашчыць пад буры шквал
ланцуг, які Зямлю скаваў;
на гром нябёс – маланак гоман –
народ Зямлі адкажа громам!

Праз год пасля з’яўлення гэтай публікацыі В. Таўлая, члена падпольнай камсамольскай арганізацыі, выключылі з гімназіі за ўдзел у вучнёўскай забастоўцы і адправілі да бацькі на Слонімшчыну. Адарваны ад жыватворнага віленскага асяроддзя, пачынаючы паэт вельмі перажываў сваё становішча выгнанца і з яшчэ большай энергіяй уключыўся ў рэвалюцыйную барацьбу. Ні турмы, ні катаванні не маглі яго прымусяць адмовіцца ад барацьбы з прыгнятальнікамі. Сем год са свайго кароткага жыцця, а пражыў ён усяго трыццаць тры гады, Таўлай правёў за кратамі.

У публічных бібліятэках

Тым не менш ён пакінуў пасля сябе значную творчую спадчыну, асаблівае месца ў якой займае паэзія, рэвалюцыйная сваім зместам і пафасам, важная думкамі-роздумам аб жыцці тых, хто воляй абставін вымушаны быў жыць пад сацыяльным і нацыянальным прыгнётам, змагацца за свае правы, свабоду і шчасліваю будучыню. Ва ўмовах, калі аловак лічыўся крамолай (за яго ў турме жорстка каралі), Таўлаю даводзілася трымаць вершы ў памяці. Некаторыя з іх трапілі на старонкі рукапіснага часопіса «Краты», заснаванага ў Лукішках М. Танкам, некаторыя ўсё ж занатоўваліся і па магчымасці адпраўляліся на волю. Па творах В. Таўлая можна вывучаць жыццё тагачаснага польскага астрога. Аўтар апісаў цесную душную камеру і шпацір, паказаў, як выбівалі «прызнанні» ў арыштаваных і як скрушна было маладой гарачай душы, кінутай за краты, як голадам імкнуліся ўлады знішчыць дух вязняў. У 1935 г. у адным з самых жорсткіх астрогаў Польшчы В. Таўлай напісаў цыкл «Лукішскія вершы», які стаў хрэстаматычным. Нават калі б Таўлай больш нічога не напісаў, гэтага цыкла было б дастаткова, каб імя паэта назаўсёды ўвайшло ў беларускую паэзію. У турме пачаў, а закончыў толькі пасля вайны Таўлай свае вядомыя пазмы «Песня пра сухар», «Таварыш».

Абставіны склаліся так, што пасля вызвалення з турмы ў 1930 г. камсамольскае падполле арганізавала пераправу паэта ў Мінск. Працаваў інструктарам Рэчыцкага райкома камсамола, потым у рэдакцыі «Звязды», вучыўся на літфаку БДУ. Пісаў артыкулы, нарысы, вершы. У 1932 г. Таўлай быў накіраваны на падпольную работу ў Заходнюю Беларусь: уступіў у КПЗБ, быў членам цэнтральнай рэдакцыі КПЗБ, літрэдактарам «Беларускай газеты», адным з арганізатараў Літаратурнага фронту сялянска-рабочы пісьменнікаў Заходняй Беларусі. У 1934 г. яго зноў арыштвалі і далучылі да судовага працэсу над найбольш вядомымі заходнебеларускімі літаратарамі, так званым «працэсу шаснаццаці». З астрога Таўлая вызваліла імклівае наступленне Чырвонай Арміі.

Неўзабаве ён пачаў працу ў раённай лідскай газеце «Уперад». Рыхтаваў да друку свой першы зборнік паэзіі. Нешырокая па часе паласа паміж вераснем 1939 і чэрвенем 1941 г. была ў жыцці Таўлая як узнагарода за адпактаванае, як перадых ад навалы, ад астрожных турмаў і катаванняў. У гады вайны В. Таўлай быў сувязным партызанскага атрада, разведчыкам, працаваў па заданні ў нямецкіх установах. У 1943 г. трапіў у фашысцкі палон. Лёс не быў літасцівы і да твораў паэта. На пачатку вайны загінулі рукапісы новых твораў В. Таўлая, што з’явіліся ў савецкі час. Ходзячы ўсе тры гады нямецкай акупацыі па лязе брытвы, паэт пісаў мала і тым не менш пісаў. Паэзія Таўлая гадоў вайны – паэзія жыццёвага і грамадзянскага аптымізму. Паэт ні на хвіліну не сумняваўся, што вораг будзе разбіты. Яго вершы набылі ў гэты час сатырычна-выкрывальную сілу. Але найбольшую эстэтычную каштоўнасць уяўляюць вершы, аб’яднаныя адной назвай «Лісты з турмы» – мужны і адначасова балюча-сумны падрахунак жыццю.

Пасля вайны В. Таўлай быў афіцыйна пакліканы на працу ў музей Я. Купалы ў Мінску. Ад першых дзён арганізацыі музея ён стаў найбліжэйшым памочнікам жонкі Я. Купалы, яе намеснікам, старшым навуковым супрацоўнікам музея. У пасляваенны час з-пад пяра Таўлая з’яўляюцца вершы «Памяці Янкі Купалы», «Якуб Колас» і іншыя, у якіх ён звяртаецца да незабытых вобразаў нашых народных песняроў. Выступае ён і

як нарысіст, крытык, літаратуразнавец. Рыхтуе сваю першую кнігу «Выбранае», якую так і не паспеў пачыць. Памёр паэт праз два гады пасля Перамогі. Спактаванае ў засценках сэрца не вытрымала.

Таленавіты паэт В. Таўлай і не паспеў зрабіць і невялікай часткі з таго, што хацеў і што мог, але і тое з напісанага паэтам, што засталася нам у спадчыну, увайшло ў лік лепшых узораў беларускай грамадзянскай лірыкі.

Аб няпростым жыццёвым і творчым шляху класіка заходнебеларускай літаратуры апавядаў прафесар Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Я. Купалы Аляксей Міхайлавіч Пяткевіч.

Імя Валянціна Таўлая годна ўшаноўваецца нашчадкамі. Яго імя носяць вуліцы ў Баранавічах, Маладзечне, Лідзе, Слоніме, Гродне, вёсках Ганькі і Жыровічы Слонімскага раёна. Імя Валянціна Таўлая прысвоена Баранавіцкай Цэнтральнай гарадской бібліятэцы. У Маладзечне, на будынку, дзе паэт-рэвалюцыянер сядзеў пад следствам, устаноўлена мемарыяльная дошка. У Слоніміскім агульнаадукацыйным ліцэі, Баранавіцкай СШ № 4 створаны музей, прысвечаны жыццёваму і творчаму шляху паэта-змагара. У Лідзе захаваны дом, дзе жыў Валянцін Таўлай, і зараз дзейнічае літаратурны аддзел мясцовага гісторыка-мастацкага музея.

Пра экспазіцыю ў доме Валянціна Таўлая раскажаў супрацоўнік музея Аляксей Хітрун.

Прыемнай неспадзянкай для ўсіх стаў выступ праўнучкі па бацькоўскай лініі Наталлі Васільеўны Несцярук, якая падзялілася сямейнымі ўспамінамі аб сваім таленавітым і нязломным духам сваяку, які пры гэтым быў яшчэ і вельмі сціплым чалавекам.

Чырвонай ніткай праз выступ дырэктара Гродзенскай абласной навуковай бібліятэкі імя Я.Ф. Карскага Лідзіі Васільеўны Мальцавай прайшло сцвярджэнне: «Жыццё такіх людзей, як Валянцін Таўлай з’яўляецца крыніцай выхавання гонару за свой родны край».

Сапраўдным аздабленнем вечарыны сталі вершы Валянціна Таўлая, якія прагучалі ў выкананні навучэнцаў групы № 437 Гродзенскага дзяржаўнага каледжа мастацтваў. А музычныя нумары народнага хору Гродзенскага дзяржаўнага музычнага каледжа зачаравалі прысутных меладычнасцю і характаром беларускай песні.

Падчас вечарыны дзейнічала кніжная выстава, дзе былі прадстаўлены творы Валянціна Таўлая. Экспазіцыя змяшчала і шмтлікія літаратуразнаўчыя працы. Сярод аўтараў, якія даследавалі творчасць заходнебеларускага класіка, Мікола Арочка, Алег Лойка, Уладзімір Гніламёдаў, Рыгор Бярэжкін, Барыс Бур’ян, Міхаіл Мушынінкі, Анатоль Клышка і інш.

Summary

Presents information on the library-party, done by the Grodno region library dedicated to the memory of Belarusian poet Valentin Taulay.